

## DE TUBERCULOSESTERFTE IN NEDERLAND IN DEN MOBILISATIETIJD.

De heer C. DEKKER, de ijverige secretaris-penningmeester van de Nederlandsche centrale vereeniging tot bestrijding der tuberculose, heeft in 1913 in een brochure „Aan de vrouwen van Nederland!” tal van nuttige wenken gegeven met betrekking tot de bestrijding der tuberculose. Hij wijst er o. a. op, dat een goede, doelmatige voeding een krachtig middel is in den strijd tegen deze volksziekte. Na het uitbreken van den oorlog achtte hij het noodig, een nieuwe brochure uit te geven: „Aan de vrouwen van Nederland in moeilijken tijd!” De schaarschte en duurte der levensmiddelen, zoo wordt hierin betoogd, mag niet leiden tot bezuiniging op de voeding. Bezuiniging hierop moet vermeden worden. „Geschiedt dit niet, dan staat te vreezen, dat door afname van het natuurlijk weerstandsvermogen der menschen, tal van ziekten, waaronder in de eerste plaats de tuberculose, meer vat op hen zullen krijgen, de volksgezondheid zullen benadeelen en het aantal sterfgevallen doen toenemen” (bldz. 2).

Er is bijna drie jaar oorlog. En de tuberculosesterfte is hier te lande belangrijk gestegen. Ik heb dit aangetoond in mijn artikel van 9 Juni jl. in dit *Tijdschrift*. En wie de cijfers, die prof. SALTET geeft in zijn artikel: „De sterftestatistiek der tuberculose in Nederland” 1), nauwkeurig heeft bestudeerd, kon daarin slechts een bevestiging van mijn stelling vinden. De heer DEKKER, die, blijkens de uitgave van zijn laatstgenoemde brochure in 1916, vreesde voor den invloed, dien een slechte voeding op de tuberculosesterfte zou kunnen uitoefenen, voor wien een toenemen dier sterfte dus niet zoo onverwacht moet zijn geweest, komt nu mijn artikel bestrijden, door veel cijfers te geven, waaruit blijkt, dat er van 1908 tot 1915 schommelingen in de tuberculosesterfte zijn aan te toonen, welke hij op één lijn stelt met de door mij aangetoonde stijging. Maar waar het op aankomt, dat zijn de cijfers van 1916 en deze laat hij in zijn statistiek eenvoudig weg! Anders had hij kunnen zien, dat de toeneming in 1916 de schommelingen der voorafgaande jaren verre overtreft.

Het eerste kwartaal van 1917 is voor ons land, wat de tuberculosesterfte betreft, zeer ongunstig geweest. In hoeverre hier de strenge winter van invloed is geweest, valt natuurlijk moeilijk te zeggen. De sterfte per 10000 inwoners per jaar bedroeg in het eerste kwartaal van:

1913	1914	1915	1916	1917
158.5	157.0	161.3	179.3	193.7

Prof. SALTET, die op de toeneming der tuberculosesterfte in 1916 wijst, schrijft ervan, dat zij, behalve door gebrekkige voeding, ook wel door andere ongunstige maatschappelijke omstandigheden kan zijn veroorzaakt en hij noemt overvolle woningen, gebrekkige opnemng in de ziekenhuizen. Prof. SALTET stelt dus stijging der tuberculosesterfte in 1916 vast en schrijft deze toe aan ongunstige maatschappelijke omstandigheden. Ik meen, dat opnemng in de ziekenhuizen in den mobilisatietijd niet zóóveel gebrekkiger was dan vóór dien tijd, dat daardoor toenemen van de tuberculosesterfte kan zijn veroorzaakt. Dat aan de slechtere voeding in de eerste plaats (niet uitsluitend) de toeneming is te wijten, geloof ik o. a. op grond hiervan te moeten aannemen, dat de tuberculose in 1916 in het geheele land, ook in de gemeenten met minder dan 5000 inwoners, meer slachtoffers heeft gemaakt dan in de voorafgaande jaren. Voor Amsterdam was uit de door mij gegeven cijfers te zien, dat de sterfte van vrouwen van 20 tot 29 jaar aanmerkelijk was gestegen. Dit is m. i. eerder te verklaren door een gebrekkiger voeding in de gezinnen der gemobiliseerden aan te nemen, dan door verergering van den woningnood. Wat den woningnood betreft, staat de zaak op het oogenblik echter zoo: of hij al of niet de stijging van de tuberculosesterfte in 1916 heeft veroorzaakt, is nu niet meer het belangrijkste. Wel het feit, dat er groote woningnood is. En deze is een nieuw gevaar voor verdere verbreiding van de tuberculose. Wanneer ik in mijn artikel de slechte voeding als de belangrijkste oorzaak van het toenemen der tuberculosesterfte in 1916 heb meenen te moeten aanwijzen, dan beteekent dit natuurlijk niet, dat ik den woningnood van geen beteekenis acht voor de

1) *N. T. v. G.*, 1917, I, bldz. 2039.

tuberculose. Het tegendeel is het geval. Zoowel de gebrekkige voeding als de woningnood dienen ten krachtigste te worden bestreden. En wanneer de heer DEKKER zich in dezen naast mij stelt en met mij aandringt op een doortastend ingrijpen van den kant van de overheid in den strijd tegen de tuberculose, in de plaats van het partikuliere initiatief, welks tekortkomingen in dezen hij beter kent dan ik, dan doet hij verdienstelijker werk, dan wanneer hij de oogen sluit voor een ramp, die hij zelf heeft zien aankomen.

Amsterdam, 25 Juni 1917.

B. H. SAJET.

## BERICHTEN.

### BUITENLAND.

**CHARLOTTENBURG.** — **Onderwijs in maatschappelijk werk.** Den 16den April is plechtig geopend een school voor vrouwen, die maatschappelijk werk wenschen te verrichten. Drie maanden duurt de praktische vorming in een daartoe bestemde inrichting, verder in kinderbewaarplaatsen, raadplegingskantoren voor zuigelingen en voor tuberculose, bij de kindervoeding, in de liefdadigheidscentrale, de schoolkliniek voor tandziekten enz.. De theoretische lessen duren een jaar. Hiertoe kunnen ook toehoorderessen worden toegelaten, alsook tot de bezoeken aan allerlei inrichtingen, die Zaterdagsmiddags worden gehouden. Zij kunnen echter niet deelnemen aan de practische oefeningen of de examens (*Deutsche med. Wochenschr.*).

Ook te Weenen, in het Allgemeine Krankenhaus, is zulk een cursus geopend, die een half jaar duurt. Er blijkt veel belangstelling voor het bezoek te bestaan.

**BERLIJN.** — **De zielstoestand van de krijgsgevangenen.** Volgens een bericht in *Medical Record* zouden 1 van de 10000 krijgsgevangenen in Duitschland zelfmoord hebben gepleegd, een getal, dat geen verbazing behoeft te verwekken, als men de omstandigheden bedenkt, waarin deze lieden verkeerden. Overigens bericht bisschop HERBERT BURY omtrent een bezoek aan het burger-gevangenkamp te Ruhleben, dat hij bij de groote bevolking van dit kamp geen teekenen van neerslachtigheid of gebrokenheid kon waarnemen. Gedurende twee jaren zijn 60—70 personen wegens psychische verschijnselen opgenomen in een nabijgelegen sanatorium onder leiding van den psychiater WEILER. In allerlei vakken wordt onderwijs gegeven, en er is een wel ingericht biologisch laboratorium (*Lancet*).

**NEW-YORK.** — **Voorbereidingen onder de artsen.** Nu het er toe komt, dat WILSON's leger van een millioen man moet aantreden, zal ook een groote menigte artsen daarvoor noodig zijn. Met het oog hierop heeft het „geneeskundig hulpcomité voor geneeskundige verdediging” in het gebouw der academie voor geneeskunde te New-York een vergadering bijeengeroepen, om plannen te ontwerpen voor de recrutering van 22000 artsen voor het leger. Een commissie van tien leden zal bestudeeren, hoe in Engeland en Frankrijk de achtergebleven artsen handelen om de verlaten praktijk hunner uitgetogen broeders ongeschonden voor hen te behouden. Te Baltimore, is de wenschelijkheid uitgesproken, dat de achtergebleven artsen de helft van de opbrengst van de praktijk der dienstdoende collega's aan hen of hun gezinnen doen toekomen (*Med. Record*).

— **Onvoldoende physiologische kennis bij den arts.** — In Amerika wordt er over geklaagd, dat de artsen met te weinig kennis van physiologie in de praktijk komen, en de wensch wordt geuit, dat een herhalingscursus in dit vak aan het einde van de studie worde gegeven. De klacht verbaast *The New-York Med. Journal* te meer, daar in de laatste jaren zooveel meer geld en moeite is besteed aan het onderwijs in de physiologie. Zonder te willen beweren, dat de mindere kennis onder de artsen het gevolg is van de meer diepgaande studie aan de laboratoria, wil het blad er toch op wijzen, dat de twee verschijnselen zich gelijktijdig vertoonen. Wetenschappelijke arbeid vereischt een iets fijnere organisatie van den geest dan